

Development of cultural tourism, Ban Kha community, Mueang District, Lampang Province

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

Received: Nov 6, 2025

Revised: Dec 25, 2025

Accepted: Dec 27, 2025

Kaset Wonguparaj (เกษตร วงศ์อุปราช)*

Faculty Of Education, Curriculum and Instruction, Lampang Rajabhat University

คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Yaowatiwa Nammakhun (เยาวทิวา นามคุณ)

Faculty Of Education, Research and Evaluation Methodology, Lampang Rajabhat University

คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัยและการประเมิน มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Jessada Thongsuk (เจษฎา ทองสุข)

Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Arts and Design, Lampang Rajabhat University

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Sujitra Pandee (สุจิตรา ปันดี)

Faculty Of Education, Curriculum and Instruction, Lampang Rajabhat University

คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

***Author E-mail: kaset09@g.lpru.ac.th*

ผู้ประพันธ์ปัญญา : เยาวทิวา นามคุณ

Abstract

This research aimed to 1) analyze cultural tourism data, 2) manage cultural tourism data, and 3) develop guidelines for cultural tourism in Ban Kha community, Mueang District, Lampang Province. This research was Participatory Action Research (PAR), The population consisted of 8 village leaders, the elderly chairman, and 16 government officials. There were 3 types of research instruments used. Data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The research results are as follows:

1. The results of the analysis of cultural tourism data found that every village has 8 cultural tourism communities. Currently, cultural tourism is facing the following problems: 1) Lack of budget and agencies to support and promote cultural tourism continuously, 2) Lack of information and public relations for tourism.

2. The results of the management of cultural tourism data resulted in 8 databases published on the website of Ban Kha Subdistrict Administrative Organization in the form of electronic textbooks.

3. Guidelines for the development of cultural tourism, the results of the assessment of the quality standards of cultural tourism sites using the standard tools of the Department of Tourism, Ministry of Tourism and Sports (2024) by the target group were overall at a moderate level. There are 3 guidelines for developing cultural tourism in Ban Kha community, Mueang District, Lampang Province.

Keywords: cultural tourism; Ban Kha community; Electronic textbook

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) จัดการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง วิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ประชากร ได้แก่ ผู้นำชุมชน 8 หมู่บ้าน ประธานผู้สูงอายุและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 19 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด วิเคราะห์ข้อมูลโดย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบว่า ทุกหมู่บ้านมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรวม 8 ชุมชน โดยปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมปัญหาที่พบ ได้แก่ 1) ขาดงบประมาณและหน่วยงานสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง 2) ขาดข้อมูลและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

2. ผลการจัดการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้ได้ฐานข้อมูลเผยแพร่ทางเว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคำจำนวน 8 ฐานข้อมูลในรูปแบบตำราอิเล็กทรอนิกส์

3. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3 แนวทาง และมีผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; ชุมชนบ้านคำ; ตำราอิเล็กทรอนิกส์

บทนำ

การท่องเที่ยวไทยได้กลับมาฟื้นตัวไถ่ระดับก่อนช่วงโควิด มีนักท่องเที่ยวต่างชาติกว่า 35 ล้านคน ในปี 2024 สร้างรายได้กว่า 1.8 ล้านล้านบาท และรัฐมั่งคั่งรายได้ท่องเที่ยวรวมแตะ 3.5 ล้านล้านบาทในปี 2024–2025 (David Mickelson, 2025) ปี 2023 ไทยมีนักท่องเที่ยวต่างชาติราว 27 ล้านคน และนักท่องเที่ยวไทยเที่ยวในประเทศกว่า 252 ล้านคน สะท้อนบทบาทการท่องเที่ยว

ต่อเศรษฐกิจฐานรากอย่างชัดเจน (The Government Public Relations Department, 2024) ปี 2024 จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติแตะราว 35-35.5 ล้านคน ใกล้เคียงก่อนโควิดที่ราว 40 ล้านคน โดยมีมาจากจีน มาเลเซีย และอินเดียเป็นตลาดหลัก ภาคเหนือ โดยเฉพาะเชียงใหม่-เชียงราย เป็นฮับท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ วัฒนธรรม และอากาศเย็น จึงดึงดูดทั้งต่างชาติและคนไทยอย่างต่อเนื่อง (Thailand Expert, 2025) เมืองรองภาคเหนือ เช่น เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน เดิบโตสูง เช่น เชียงราย มีนักท่องเที่ยว 6.14 ล้านคนในปีล่าสุด สร้างรายได้กว่า 4.6 หมื่นล้านบาท (The Nation, 2024) รัฐและ ททท. เดินหน้ากลยุทธ์ “เมืองรอง/Hidden Gem Cities” ผลักดันจังหวัดอย่างลำปาง แพร่ น่าน เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกที่เชื่อมโยงจากเชียงใหม่-เชียงราย ลำปางมีจุดเด่นด้านภูเขา ศิลปวัฒนธรรมล้านนาและมรดกไม้สัก เป็นเมืองเงียบสงบเน้นวิถีชีวิตท้องถิ่น เหมาะกับตลาดนักท่องเที่ยวที่มองหาประสบการณ์เชิงลึกมากกว่ามวลชน กระแสนักท่องเที่ยวต่างชาติเริ่มหันมาสนใจลำปางมากขึ้น โดยจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติครึ่งแรกปี 2024 เพิ่มขึ้นกว่า 100% จากปีก่อน สะท้อนศักยภาพการเติบโตของจังหวัด นโยบายส่งเสริมการเดินทางอย่างยั่งยืนและเชื่อมโยงเมืองหลัก-เมืองรอง ทำให้ลำปางถูกวางบทบาทเป็น “เมืองวัฒนธรรมและธรรมชาติ” รองรับนักท่องเที่ยวคุณภาพในอนาคต (Intellify Industry Report, 2025)

จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบน สภาพภูมิประเทศเป็นขุนเขาทอดยาวจากเหนือจรดใต้ตอนกลางของจังหวัดเป็นแอ่งที่ราบลุ่มลำนํ้าวัง เป็นที่ตั้งของเวียงเล็กเวียงน้อย ทับซ้อนกันกว่า 1,300 ปีแล้ว หรือเกิดร่วมยุคร่วมสมัยกับเมืองหริภุญไชย หรือจังหวัดลำพูน ในยุคปัจจุบัน จากสภาพภูมิประเทศ ของจังหวัด ประกอบกับเป็นเมืองเก่าแก่มารวม 1,300 ปี จึงทำให้จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวมากมายให้นักท่องเที่ยวได้มาศึกษาหาความรู้ และมาพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางด้าน โบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติจะมีทั้งป่าไม้ ขอบเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อุทยานแห่งชาติ ดอยขุนตาล ที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญที่รักษาระบบนิเวศวิทยา และหล่อเลี้ยงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจังหวัดลำปางมาตราប់เท่าทุกวันนี้ มีถ้ำ น้ำตก น้ำพุร้อนและขุนเขาที่ยืนตระหง่านรอให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาศึกษาและเยี่ยมชม ในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวทางด้านโบราณสถาน และโบราณวัตถุจังหวัดลำปาง มีหลายแห่งซึ่งหลากหลาย โดยแต่ละแห่งจะแสดงถึงประวัติศาสตร์และความเป็นอยู่ของชาวจังหวัดลำปางในแต่ละยุคแต่ละสมัย ทั้งวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนานจนถึงปัจจุบัน เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดไถ่ผดุง และวัดที่มีการผสมผสานของศิลปะแบบล้านนา กับสถาปัตยกรรมของพม่าจนได้ชื่อว่าเป็นดินแดนที่มีวัดและอาคารบ้านเรือน ตามแบบสถาปัตยกรรมพม่ามากที่สุดในประเทศไทย (สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง, ม.ป.ป.)

จากแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่กล่าวไปข้างต้น ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว (2566) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่าเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทาง

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียม ประเพณี และข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคำ (2566) พบว่า ชุมชนบ้านคำเป็นชุมชนเก่าแก่และมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ปรากฏแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมอยู่หลายแห่งที่ หลากหลาย ประกอบด้วย วัด สถาปัตยกรรมเก่าแก่ และสภาพภูมิศาสตร์ธรรมชาติที่สวยงาม โดยประเพณีและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ความรู้และทรัพยากรที่ทรงคุณค่ายิ่ง ของชุมชนบ้านคำ แต่ยังคงขาดการรวบรวมข้อมูลและเผยแพร่สู่สาธารณชนได้ชื่นชมและใช้ประโยชน์ เชิงวัฒนธรรมร่วมกัน อีกทั้งข้อมูลเหล่านี้ยังเป็นข้อมูลที่มีความต้องการของสถานศึกษาในชุมชน ได้แก่ โรงเรียนในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ตำบลบ้านคำ (ศกร.ตำบลบ้านคำ) และองค์การบริหาร ส่วนตำบลบ้านคำ สอดคล้องกับรายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคำและการสัมภาษณ์คุณอาศิรา สุรัตน์สัญญา (องค์การบริหารส่วน ตำบลบ้านคำ, 2566) นักวิชาการการศึกษาชำนาญการ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคำ พบว่า มีความต้องการข้อมูลเชิงลึกและการรวบรวมรายละเอียดของความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเพียง 1 คน จึงไม่สามารถศึกษาในรายละเอียดและจัดทำข้อมูลที่ทันสมัยในการเผยแพร่ข้อมูลที่สำคัญและ ทรงคุณค่าเหล่านี้สู่สาธารณชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย (2554) ซึ่งพบว่ายังไม่มี องค์ความรู้เชิงประจักษ์ว่าชุมชนบ้านคำมีทุนวัฒนธรรม รูปแบบกิจกรรม และโครงสร้างการจัดการใด ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในบริบทเมืองลำปาง ดังนั้นการศึกษา วิจัยความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และมีนวัตกรรมที่ช่วยขับเคลื่อนวิชาการ ชุมชน สังคม และเศรษฐกิจ เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จะช่วยส่งเสริมคุณค่าและความงามของศิลปะและ วัฒนธรรมให้เป็นทุนสำคัญในการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งช่วยสร้างความตระหนักในคุณค่า ทางวัฒนธรรมของชุมชน ถ่ายทอดสืบสานความเป็นมาของชุมชนสู่เยาวชนรุ่นหลัง ตลอดจนช่วยกระตุ้น ให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่นซึ่งเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มากยิ่งขึ้น อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาใช้กำหนด เป็นนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ดี

คณะผู้วิจัยจึงได้พัฒนาโครงการวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปางขึ้น ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนที่มุ่งส่งเสริมคุณค่า

และความมั่งคั่งของศิลปะและวัฒนธรรมให้เป็นทุนสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เป็นอารยะอย่างยั่งยืน และปรับตัวได้ทันต่อพลวัตการเปลี่ยนแปลง ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก สังคมคุณธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน แก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แม้ว่าบ้านคำจะมีมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า และได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่าน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดลำปางอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงมีความท้าทายสำคัญในเรื่องการเก็บรวบรวม การจัดระบบ และการเผยแพร่ข้อมูลที่ครอบคลุมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ แม้ความพยายามที่ผ่านมา เช่น โครงการ U2T จะระบุว่าบ้านคำเป็นชุมชนโบราณที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากมาย แต่จากการสอบถามและสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชน ตลอดจนชาวบ้านและผู้นำหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่ยังชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องด้านการจัดการข้อมูลเชิงโครงสร้างและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง การขาดข้อมูลที่ เป็นระบบและขาดการส่งเสริมอย่างยั่งยืนนี้เป็นอุปสรรคต่อการกำหนดนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และการบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคมของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งผลให้ทรัพยากรในชุมชนไม่ได้รับการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ และประชาชนขาดความตระหนัก งานวิจัยนี้จึงมุ่งหมายที่จะเติมเต็มช่องว่างสำคัญนี้โดยการศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จัดการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนตลอดจนช่วยถ่ายทอดสืบสานความเป็นมาของชุมชนสู่เยาวชนรุ่นหลัง สร้างมูลค่าจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้แก่คนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาใช้กำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ดีในจังหวัดลำปางต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- 2) เพื่อจัดการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นรูปแบบวิจัยที่

สมาชิกของชุมชนเข้ามามีบทบาทเป็นผู้วิจัยร่วมตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการเพื่อแก้ปัญหาจริงในพื้นที่แนวคิดหลักของ PAR อยู่บนพื้นฐานของการเสริมพลัง (empowerment) การตระหนักรู้เชิงวิพากษ์ (critical consciousness) และการสร้างความรู้ร่วมกัน โดยมองชุมชนเป็นเจ้าของปัญหาและเจ้าขององค์ความรู้ไม่ใช่เพียงผู้ถูกศึกษา ทฤษฎีพื้นฐานของ PAR ยึดโยงกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social transformation) ที่เน้นการปรับโครงสร้างอำนาจและการสร้างความเป็นธรรมในสังคม ขั้นตอนการดำเนินการ PAR ประกอบด้วย วงจรการปฏิบัติแบบต่อเนื่อง (action cycles) ดังนี้: (1) การวิเคราะห์ปัญหาและการศึกษาสถานการณ์ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชน (2) การวางแผนการแก้ไขปัญหาร่วมกัน (3) การลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ (4) การสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูล (5) การสะท้อนผล (reflection) และการประเมินผลการลงมือปฏิบัติ และ (6) การปรับปรุงแผนเพื่อวงจรถัดไป PAR เน้น “การมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอน” ตั้งแต่ระบุทุนวัฒนธรรม วิเคราะห์ปัญหา ร่วมออกแบบเส้นทาง/กิจกรรม ทดลองใช้ และประเมินผล ทำให้ข้อมูลที่ได้ออกมาสะท้อนปัญหา-ความต้องการจริงของชุมชนบ้านคำ ไม่ใช่แค่มุมมองคนนอก (Pattarawat J. & Wandee S., 2022)

2. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเพื่อศึกษา ชมชื่นชม และสัมผัสประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม มรดก ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น แนวคิดหลักของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมุ่งใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือหลักในการยกระดับคุณภาพชีวิต การเรียนรู้ร่วมกัน และการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ในพื้นที่ที่มีองค์ประกอบใน 4Hs ได้แก่ มรดก (Heritage) ประวัติศาสตร์ (History) ชุมชน (Habitat) และงานฝีมือ (Handicraft) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการใช้ประสบการณ์ที่เรียนรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิต หลักการสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบด้วย เคารพสิทธิและความหลากหลายทางวัฒนธรรม จัดการมรดกและทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และให้ชุมชนเป็นเจ้าของการท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางตัดสินใจ และได้รับประโยชน์ตรงจากการท่องเที่ยว ไม่ใช่เป็นแค่ผู้ถูกศึกษาหรือท่องเที่ยวแต่เพียงผู้บริหาร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี วิถีชีวิตชนบท สร้างสรรค์ และสุขภาพทางวัฒนธรรม ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือ การเพิ่มพูนการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว การสร้างจิตสำนึกในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน สำคัญที่สุด การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการลดความยากจน พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ ผ่านการสัมผัสประสบการณ์โดยตรง โดยการใช้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” มีความจำเป็นเพื่อใช้ทุนวัฒนธรรมของลำปางอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ลดจุดอ่อนด้านการจัดการและการตลาด และเติมเต็มช่องว่างความรู้ระดับชุมชนที่ยังไม่ถูกศึกษา

อย่างเป็นระบบ (กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย, 2554)

3. แนวความคิดของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book)

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ย่อมาจากคำว่า Electronic Book หมายถึง หนังสือที่สร้างขึ้นด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มีลักษณะเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ โดยปกติมักจะเป็นแฟ้มข้อมูลที่สามารถอ่านเอกสารผ่านทางหน้าจอคอมพิวเตอร์ ทั้งในระบบออฟไลน์ และออนไลน์ E-Book ความสะดวกในการเพิ่มและการแจกจ่าย ความยืดหยุ่นในการปรับปรุงข้อมูลได้ตลอดเวลา การประหยัดในการใช้กระดาษ และสามารถพกพาห้องสมุดทั้งหมดบนอุปกรณ์เครื่องเดียว E-Book ยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการศึกษา เนื่องจากสามารถปรับขนาดตัวอักษร เปลี่ยนแบบอักษร ปรับความสว่างของหน้าจอได้ตามความต้องการของผู้อ่าน ทำให้อ่านได้สะดวกสบายยิ่งขึ้น โดยการใช้แนวคิดหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) ช่วยยกระดับการสื่อสารข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนให้สอดคล้องยุคดิจิทัล ขยายการรับรู้ และสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เน้น “การมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอน” ตั้งแต่ระบุทุนวัฒนธรรม วิเคราะห์ปัญหา ร่วมออกแบบเส้นทาง/กิจกรรม ทดลองใช้ และประเมินผล ทำให้ข้อมูลที่ได้สะท้อนปัญหา-ความต้องการจริงของชุมชนบ้านคำ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชนจำนวน 16 คน (8 หมู่บ้าน ๆ ละ 2 คน) ได้มาด้วยการอาสาสมัคร (Voluntary Selection Sampling) และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคำพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้บ้านคำ จำนวน 3 คน ได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยได้แก่ 1) แบบสังเคราะห์เอกสาร 2) แบบบันทึกภาคสนาม 3) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยเครื่องมือทั้งหมดมีผลการตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงโดยมีค่า IOC อยู่ในช่วง 0.67–1.00 และ 4) แบบตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2552) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยดำเนินการวิจัย 6 ขั้นตอนตามวงจรการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม (PAR) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัญหาและการศึกษาสถานการณ์ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชน ประกอบด้วย 1) สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) จัดประชุมกลุ่มเพื่อชี้แจงโครงการและร่วมวิเคราะห์สภาพและความต้องการของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แล้วสรุปและจัดทำข้อมูลพื้นฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) ประชุมกลุ่มเพื่อวางแผนการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านต้นฮ้างพัฒนา บ้านทุ่งใจ บ้านค่างกลาง บ้านค่างหลวง บ้านห้วยเป้ง บ้านทุ่งฝาง บ้านสบค่อม และบ้านใหม่รุ่งเจริญ

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก 8 หมู่บ้านตามแผนที่วางไว้ 2) ประชุมกลุ่ม (Brainstorming) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) จัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 2) ประชุมกลุ่ม (Brainstorming) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (reflection) และการประเมินผลการลงมือปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) ประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 2) วิเคราะห์ผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 6 การปรับปรุงแผนเพื่อวงจรถัดไป ประกอบด้วย 1) การประชุมกลุ่ม (Focus group) เพื่อแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 2) นำเสนอผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 3) วิเคราะห์ SWOT สรุปและจัดทำแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ผลการวิจัย

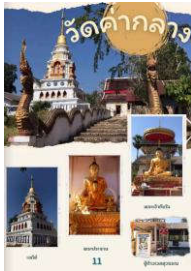
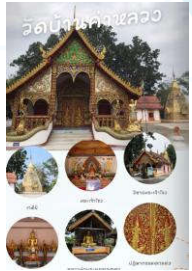
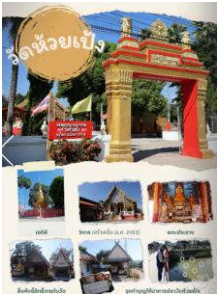
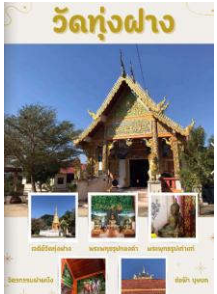
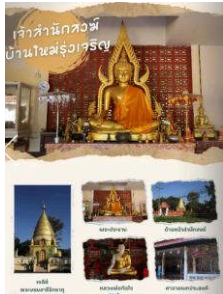
จากการศึกษาวิจัย “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง.” นักวิจัยจึงนำเสนอผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน 8 ชุมชน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านสบค่อม ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ วัตถุประสงค์ หมู่ที่ 2 บ้านค่างกลาง ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์เดือนแปดเป็ง (ทำทุกปี) หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งใจ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทำบุญพระเจ้าขุน วัดทุ่งใจ หมู่ที่ 4 บ้านค่างหลวง ได้แก่ วัดค่างหลวง วิหารพระเจ้าโขง ศาลเจ้าพ่อฮ้อง ห้วยครก ห้วยก๊บบ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยเป้ง ได้แก่ สำนักสงฆ์ม่อนตั่งข้าว หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งฝาง ได้แก่ วัดทุ่งฝาง อ่างเก็บน้ำของหมู่บ้าน พระธาตุ หมู่ที่ 7 บ้านต้นฮ้าง ได้แก่ สระน้ำพระเจ้าศิลา น้ำบ่อส้มคักดีสิทธิ์ (มีน้ำตลอดทั้งปีและดื่มได้) และ หมู่ที่ 8 บ้านใหม่รุ่งเจริญ ได้แก่ โคกหนองนาโมเดล ตำบลบ้านคำ สระน้ำพระธาตุ จุดชมวิวม่อนสาระถิ อ่างห้วยเจ้าน้อย โดยทุกหมู่บ้านมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเที่ยวได้ทั้งปี โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน 3 หมู่บ้านประกอบด้วย หมู่ที่ 4 บ้านค่างหลวง ได้แก่ ประเพณีเดือน 9 สระน้ำพระธาตุพระเจ้าโขง หมู่ที่ 7 บ้านต้นฮ้าง ได้แก่ แหล่งธรรมชาติห้วยแม่ส่วย อ่างเก็บน้ำแม่ค่อม และหมู่ที่ 8

บ้านใหม่รุ่งเจริญ ได้แก่ โคกหนองนาโมเดล โดยแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับการสนับสนุนและพัฒนาจากหน่วยงานภายนอก ได้แก่ พระวิหารพระเจ้าโอง ลานหอยหิน โคกหนองนาโมเดล ได้รับการพัฒนาโดยกรมพัฒนาชุมชน โดยปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกำลังประสบ ได้แก่

- 1) ขาดงบประมาณและหน่วยงานสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง
- 2) ขาดการจัดทำรูปแบบข้อมูลการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง เมื่อเสร็จสิ้นการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทีมผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมและวิเคราะห์ผลแล้วจัดทำเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเป็น ตำราอิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) เพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจและเป็นการรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวน 8 หมู่บ้าน ของชุมชนบ้านคำ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง มีรายละเอียดดังนี้

หมู่ 1 บ้านสบคอม https://anyflip.com/ryjdy/uhsr/	หมู่ 2 บ้านคากกลาง https://anyflip.com/ryjdy/cyha/	หมู่ 3 บ้านทุ่งใจ https://anyflip.com/ryjdy/cclo/	หมู่ 4 บ้านคำหลวง https://anyflip.com/ryjdy/cwfs/
หมู่ 5 บ้านห้วยเป้ง https://anyflip.com/ryjdy/vyqa/	หมู่ 6 บ้านทุ่งผาง https://anyflip.com/ryjdy/qmsl/	หมู่ 7 บ้านต้นฮ้างพัฒนา https://anyflip.com/ryjdy/avga/	หมู่ 8 บ้านใหม่รุ่งเจริญ https://anyflip.com/ryjdy/qmg/

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการประชุมกลุ่มเพื่อพิจารณาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง พบว่า มีแนวทางการพัฒนาพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สะท้อนเอกลักษณ์ของท้องถิ่นบ้านคำได้อย่างสมบูรณ์ 2) การจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและ

การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) การประชาสัมพันธ์ให้ทั้งคนในชุมชนให้ตื่นตัวและตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเองและเข้ามามีส่วนร่วมรักษาสถาปัตยกรรมค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยใช้เครื่องมือมาตรฐานของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2567) โดยกลุ่มเป้าหมาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง (Mean=51.58, S.D.= 0.53) โดยมีค่าสูงสุดขององค์ประกอบด้าน ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว (Mean=5.33, S.D.= 0.52) และต่ำสุดขององค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (Mean=11.58, S.D.= 0.19)

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” นักวิจัยจึงนำผลการศึกษามาอภิปราย ดังต่อไปนี้

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน 8 ชุมชน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านสบค่อม : ประเพณีสงกรานต์พระธาตุ, วัดสบค่อม หมู่ที่ 2 บ้านคำกลาง : ประเพณีสงกรานต์พระธาตุเดือนแปดเบ้ง (ทำทุกปี) หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งใจ : ประเพณีสงกรานต์, ประเพณีทำบุญพระเจ้าขุน วัดทุ่งใจ หมู่ที่ 4 บ้านคำหลวง : วัดคำหลวง, วิหารพระเจ้าโขง, ศาลเจ้าพ่อฮ้อง, ห้วยครก, ห้วยก๊ับ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยเป้ง : สำนักสงฆ์หม่อนต้งข้าว หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งผาง : วัดทุ่งผาง อ่างเก็บน้ำของหมู่บ้าน พระธาตุ หมู่ที่ 7 บ้านต้นฮ้าง : สงกรานต์เจ้าคิลา น้ำบ่อส้มคักดีสิทธิ (มีน้ำตลอดทั้งปีและดื่มได้) และ หมู่ที่ 8 บ้านใหม่รุ่งเจริญ : โคก หนอง นา โมเดล ต.บ้านคำ สงกรานต์พระธาตุ จุดชมวิวม่อนสาระถิ อ่างห้วยเจ้าน้อย โดยทุกหมู่บ้านมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเที่ยวได้ทั้งปี โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน 3 หมู่บ้านประกอบด้วย หมู่ที่ 4 บ้านคำหลวง : ประเพณีเดือน 9 สงกรานต์พระธาตุ พระเจ้าโขง หมู่ที่ 7 บ้านต้นฮ้าง : แหล่งธรรมชาติห้วยแม่สุ่ย อ่างเก็บน้ำแม่ค่อม และหมู่ที่ 8 บ้านใหม่รุ่งเจริญ : โคกหนองนาโมเดล โดยแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับการสนับสนุนและพัฒนาจากหน่วยงานภายนอก ได้แก่ พระวิหารพระเจ้าโขง, ลานหอยหิน โคกหนองนา โมเดล ได้รับการพัฒนาโดยกรมพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี (ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2566) และแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และ

แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นการที่สมาชิกหรือประชาชนในชุมชนรวมตัวกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการบริหารจัดการด้วยตนเองและแก้ไขปัญหาของชุมชนก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจน การเกิดเครือข่ายการเรียนรู้มีเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาในชุมชนผสมผสานความร่วมมือ จากท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชนและอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนา การดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน เข้มแข็ง ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายแห่งรัฐทำให้แนวทางการพัฒนาจากความพร้อมและ ความต้องการเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสามารถขับเคลื่อนได้ต่อเนื่อง ดังนั้นชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นแนวคิดที่นำมาเป็นทางเลือกในการพัฒนาประเทศและแก้ไขปัญหา ด้านเศรษฐกิจและสังคม และได้นำไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ปัญญาวัฒน์ จุฑามาศ (2564) โดยปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกำลังประสบ ได้แก่

- 1) ขาดงบประมาณและหน่วยงานสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง
- 2) ขาดข้อมูลและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อุทุมพร การเก็บ และคณะ (2561); คมกฤต วงศ์นาง และคณะ (2556) สถานที่ที่มีศักยภาพ มีความพร้อม สามารถ พัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในลักษณะ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ แหล่งศึกษาเรียนรู้ อุทยานธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ และประวัติศาสตร์ สามารถเชื่อมโยงพื้นที่เพื่อจัดการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายได้เป็นอย่างดี ด้านสาธารณูปโภคและการบริการมีศักยภาพอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ด้านภูมิทัศน์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติยังไม่มี ความเหมาะสม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพา ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยสามารถพัฒนาไปพร้อมกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวและ เส้นทางท่องเที่ยวได้

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ฐานข้อมูลเผยแพร่ทางเว็บไซต์ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลบ้านคำ จำนวน 8 ฐานข้อมูล ในรูปแบบของข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตำบล บ้านคำอิเล็กทรอนิกส์ สอดคล้องกับแนวคิดหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แบบหนังสือภาพนิ่ง หรืออัลบั้มภาพ (static Picture Book) เป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ที่มีคุณลักษณะหลักเน้นจัดเก็บข้อมูล และนำเสนอ ข้อมูลในรูปแบบภาพนิ่ง (static picture) หรืออัลบั้มภาพเป็นหลัก อีกทั้งการจัดการข้อมูล แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ช่วยให้เกิดการรวบรวมและนำเสนอข้อมูล อย่างเป็นระบบ สามารถเข้าถึงได้ง่ายและตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ในยุคดิจิทัล งานวิจัยของ Sapu et al. (2024) ชี้ให้เห็นว่าการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่ออมรดกทางวัฒนธรรมช่วยส่งเสริม การเรียนรู้และการท่องเที่ยววิถีใหม่ในชุมชน ขณะที่ Kasemsarn (2024) พบว่าการประยุกต์วรรณกรรม คลาสสิกผ่าน e-book ช่วยให้เยาวชนเข้าถึงข้อมูลวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ Waiyasusri et al. (2023) ได้แสดงให้เห็นว่าการใช้แผนที่และฐานข้อมูลดิจิทัลช่วยสนับสนุน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยเน้นการนำเสนอข้อมูลผ่านภาพและแผนที่ที่เข้าใจง่าย

Al Fiqri et al. (2023) รายงานว่าการพัฒนา e-book แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบอัลบั้มภาพช่วยให้ข้อมูลเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขึ้น และ Barus et al. (2023) ยืนยันว่าการดิจิทัลข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและการนำเสนอผ่านสื่อภาพนิ่งช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย 1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สะท้อนเอกลักษณ์ของท้องถิ่นบ้านคำได้อย่างสมบูรณ์ 2) การจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) การประชาสัมพันธ์ให้ทุกคนในชุมชนให้ตื่นตัวและตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเองและร่วมกันรักษาสถาปัตยกรรมค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป สอดคล้องกับงานวิจัยของเหนือขวัญ บัวเพื่อน และคณะ (2020); กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไว (2559); Singbandith, Saysamone (2016) พบว่า ชุมชนมีความต้องการให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและมีการรวมตัวเพื่อจัดตั้งองค์กรการ ท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนโดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว รวมไปถึงการร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยว

องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ตรวจสอบและวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านคำ จังหวัดลำปาง จำนวน 8 หมู่บ้าน พบว่าแต่ละหมู่บ้านมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น ประเพณีสงกรานต์ ฤดู วัดและศาสนสถาน น้ำบ่อศักดิ์สิทธิ์ และพื้นที่ธรรมชาติ ที่สามารถท่องเที่ยวได้ทั้งปี และมี 3 หมู่บ้านที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน ผลการศึกษาจำเป็นต้องแก้ปัญหา 2 ประการหลักได้แก่ การขาดงบประมาณและหน่วยงานสนับสนุนส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และการขาดข้อมูลและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ที่วิจัยจึงได้จัดทำตำราอิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) จำนวน 8 เล่ม เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแต่ละหมู่บ้าน โดยการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการบริหารจัดการยังเป็นจุดที่อ่อนแอที่สุด ในขณะที่ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวมีคะแนนสูงสุด แนวทางการพัฒนามี 3 ประการ ได้แก่ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สะท้อนเอกลักษณ์ท้องถิ่น จัดทำข้อมูลและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประชาสัมพันธ์

สรุปและขอเสนอแนะ

การศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านคำ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว

เชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านคำ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งจะช่วยทำให้เข้าใจถึงประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว สถานที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญของการท่องเที่ยว ดังนั้นการศึกษาในอนาคตควรมีการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบอื่น ๆ เพื่อพัฒนาและออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวซึ่งเชื่อมโยงทุกหมู่บ้านเข้าด้วยกันและศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านคำ ตามลำดับ

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง งบประมาณทุนอุดหนุนการวิจัยภายใต้กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

เอกสารอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2559). ศักยภาพและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 9(2), 1-11
- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2561). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 6(1), 131-148.
- ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว (2566). *การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. [ออนไลน์] <http://tourismdan1.blogspot.com/2013/06/blog-post.html>. [13 มกราคม 2567]
- คมกฤต วงคนาง และคณะ. (2556). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนรอบพื้นที่เหมืองแม่เมาะอำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 9(1), 1-15.
- ปัญญวัฒน์ จุฑามาต. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านนาสะอั่งตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ*, 10(1), 110-119.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়กรัฐมนตรี. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ.2566-2570*. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.). (2565). *แผนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมของประเทศ พ.ศ.2566-2570*. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานจังหวัดลำปาง. (2565). *แผนพัฒนาจังหวัดลำปาง พ.ศ. 2566-2570*. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง. (ม.ป.ป.). *จังหวัดลำปาง*. [ออนไลน์] <https://www.lampang.go.th/travel/travel1.html>. [1 มีนาคม 2567]
- สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. คู่มือการประเมิน

- มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. [ออนไลน์]
<https://www.dot.go.th/ebooks/ebooks-view/418>. [19 มีนาคม 2567]
- เหนือขวัญ บัวเพื่อน และคณะ. (2020). การประเมินความต้องการจำเป็นของชุมชนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามเส้นทางรถม้าสำหรับนักท่องเที่ยวที่ใช้ภาษาจีนในจังหวัดลำปาง. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 14(3), 667-184.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคำ. รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคำ. [ออนไลน์] <https://www.bank.go.th/project-detail?hd=2&id=9536>. [1 มีนาคม 2567]
- อุทุมพร การเก็บ และคณะ. (2561). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแฮ่ Community Based Tourism Management Baan Hong Hae. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแฮ่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 12(3), 133-149.
- Al Fiqri, Y., Suroyo, S., & Ibrahim, B. (2023). Pengembangan historical tourism e-book berbasis cultural heritage Bandar Senapelan Pekanbaru. *Journal Industri Pariwisata*, 5(2), 1-12.
- Barus, I. R. G., Fami, A., & Rahayu, K. S. (2023). Cultural heritage digitization of Borobudur area tourism: A project-based learning. *Journal of Art, Design, Art Education & Cultural Studies*, 3(1), 1-12.
- David Mickelson. Thailand Tourism Statistics – Updated for 2025. [ออนไลน์]
<https://forevervacation.com/the-vacationer/thailand-tourism-statistics-2024>. [13 มีนาคม 2567]
- Intellify Industry Report. Thailand's tourism industry outlook 2025-2030. [ออนไลน์]
<https://www.intellifyglobal.com/thailand-tourism-industry-outlook-2025/>. [13 มีนาคม 2567]
- Kasemsarn, K. (2024). Applying classic literature to facilitate cultural heritage tourism for youth through multimedia e-book. *Heritage*, 7(3), 1-18.
- Pattarawat J. & Wandee S. (2022). Enhancing Learning on Community-Based Tourism: Cases of Thai Tribal Communities. *Naresuan University Journals*, 15(2), 16-24.
- Sapu, S., Aphathanakorn, A., & Thienmongkol, R. (2024). Digital learning platform for cultural heritage: New normal tourism for community. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. Advance online publication.
- The Government Public Relations Department. Thailand Targets Massive Tourism Revenue in 2024. [ออนไลน์] <https://thailand.prd.go.th/en/content/category/detail/id/52/iid/246391>. [10 มีนาคม 2567]

Thailand Expert. 10 Highlights of Northern Thailand. [ออนไลน์]
<http://www.thailandexpert.ie/features-10-highlights-of-northern-thailand>. [19 มีนาคม 2567]

The Nation. Tourist visits soar in secondary cities of Northern Thailand: minister. [ออนไลน์]
<https://www.nationthailand.com/thailand/tourism/40036519>. [23 มีนาคม 2567]

Waiyasusri, K., Kulpanich, N., Worachairungreung, M., Sae-ngow, P., Ngansakul, P., & Suwanmajo, D. (2023). Cartography for sustainable tourism of cultural tourism attractions around Sawaswareesrimaram Temple, Dusit District, Bangkok. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 47(2), 468–475.